

11375

11375

~~РЧ 929~~

Р. Ср 11 375. 1

НЕКОЛИКО РЕЧИЙ

О

СПОМЕНИКУ

КАРАЂОРЂЕВОМЪ.

БИБЛИОТЕКА
МАТИЦЕ СРПСКЕ

14212

У БЕЧУ,
У ШТАМПАРИИ БРМЕНСКОГЪ МАНАСТИРА.
1857.

Тешко ономъ народу кои не зна пита в народный
поносъ!

Дос. Обрадовићъ.

14212

Audiatur et altera pars
(нека се саслуша и друга страна).

Како се међу Србима показала желя, да се Карађорђу подигне споменикъ, по свима се новинама нашимъ почело говорити о томе. По свима се новинама говорило о томе као о народной ствари, која заслужуе да свакиъ Србинъ озбиљски мисли и са браћомъ се својомъ искрно договара, о нъој али се само у „Световиду“ нађоше неки писци изъ Београда, кои стрампутицомъ ударише, и о овој ствари, која свако поштованъ заслужуе, недостойнимъ начиномъ говорише. Ти су се писци показали подъ знацима , и , одъ коихъ првый неће да призна ни онихъ заслуга Карађорђевићъ, коихъ му ни туђинъ не одриче. За то нека буде и мени слободно што о томе казати.

Намера, да се Карађорђу као избавнику србскомъ подигне споменикъ, мора бити, ма да е нико не хвали, мила свакоме Србину, кои зна, шта му е народъ на оной страни быо крозъ четири стотине година све до почетка садашнѣга века, и ко му е помогао стрести стогодишнѣ окове. Мисао, коя заче ту красну намеру, велика е, и могла е поста-ти само у срцу, кое заедно са народнимъ куца. А тако доиста и есте. Онај, кои е са другимъ сурстницима своимъ покрену, осећао е исто тако окове стогодишнѣгъ робства као што данасъ осећа благослове слободе србске. Мы млађи само изъ

приповеданя слушамо, шта морадеше трпети стари наши, па намъ се ежи кожа, чисто не можемо да веруємо, да людско створенѣ може поднети такове муке. Родители нису могли зацело знати, еда ли ће имъ деца до сутра нѣхова или баръ у животу остати, мужъ жену свакій часъ е могао изгубити или гледати како е предъ нѣговимъ очима варварска насилница злостави. Она мишица, коя негда подъ силнимъ владоцима своимъ страхъ суседима задаваше, подъ четиристолетнимъ оковима бѣяше утрнула, ведро чело србско бѣяше жигосано срамнимъ жигомъ робства. Србинъ е само по горама могао слободно гледати као што приликуе човеку, а изванъ гора морао се најлошемъ насилнику свомъ или срамно понизити или му се скотски улагивати, па и опетъ нѣ се могао зацело надати своме добру, еръ како се бѣудъ господара нѣгова меняла, тако му се меняло и постоянство станиа. О томе треба да мислимо, у томе да гледамо пређашнѣ станѣ народа свога, па онда да се по души запытамо: е ли вредно да се диже споменикъ, за знакъ захвалности народне, онима людма, кои су томе станю, той стогодишнѣй патнѣй србской край учинили. Свакій правый, честитый Србинъ мора на ово одговорити, да не може бити таквогъ неблагодарногъ Србина, кои бы могао одолети срцу па помислити, да то нѣ вредно, еръ бы тиме показао, да нимало неће да призна, да су што учинили они люди, кои су четиристолетный мракъ србскій разагнали и сунце среће србске опетъ вратили на онай путъ, на коему бѣяше пре выше стотина година, вратили сина отцу, кѣерь майци, жену мужу своме, са чела србскогъ скину-

ли жигъ робства, те Србинъ стаде ногомъ на люте окове свое и слободно погледа у очи другима народима. Међу тима юнацима, кои црномъ робству србскомъ на путъ стадоше а сѣйной слободи врата отворише, блиста се као сунце на небу зоре србске *Караџорђе*. Нѣгова снажна мишица, здружена са мишицомъ осталихъ юнака србскихъ, прва разастре копрену мрака са обзорника живота србскогъ и показа му чисто небо, са коега се заблисташе зраци славе србске, и Србину сину сунце, кое му се за четири стотине година беше угасило.

То свакій правый Србинъ осећа у срцу своме, и благодарно се сећа юнака, кои му народъ одъ можда вечите пропасти спасе.

Али и ако е то тако, опетъ се нађе еданъ Србинъ, и то у крилу народа србскогъ, кои неће да призна да е тако. Ко не може томе да веруе, нека чита у брою 24. поменутихъ новина оно што се говори подъ знакомъ $\frac{B}{B}$. И ако ће свакій честитый Србинъ бити уверенъ, да оно, што му подъ тимъ знакомъ тай братъ нѣговъ (ако е доиста Србинъ, еръ по мислима и осећаню нѣгову не быхъ рекао да е) вели, не изишло изъ братскога и чистогъ срца нити изъ какве чисте намере, и да мислима нѣговимъ не изворъ у истини, али будући да се то говори у србскимъ а не у каквимъ странимъ новинама, аи да се не быіошъ кои Србинъ нашао да се поведе за нѣмъ или нехотице или зарадице, еръ Тацитъ вели: *Pronis auribus accipiuntur obtrectatio et livor* (радо се слуша поруга и зависть), ево и одъ мене коя речъ о томе на мерило народнихъ теразія.

Убеогр. „Срб. Новин.“ рече г. М. П. Я., да е Карађорђе узрокъ те србскій народъ у кнежевини Србији ужива благодати садашнѣга напредка свога. Теразије не мислећи да едной последици може бити выше узрока, кои су састављени између себе као прстени на веригама каквимъ па е између свию њихъ еданъ први и главни, веле да то не истина, додајући, да се текъ одъ 1830. „године датира управо *цело* (?!) осниванѣ благостаня, среће и напредка народа Србскогъ,“ па тако што е Карађорђе, што е народъ србскій пре тога учинио, то све не ништа! Чуданъ ли е обичай у насъ: докъ се еданъ не наружи другій се не сме похвалити. Нека е кои врлий Србинъ нанизао Богъ зна колико врлина, а нека е или по слабости людској или по сили времена само едну погрешку учинио, одмахъ ће назови-Срби казати за њѣга да ништа не учинио! Тако по мислима писца теразијскогъ година 1813. збрисала е све заслуге Карађорђеве а година 1815. и 1830. сасвимъ ихъ укопала и на гробну имъ плочу печатъ вечита заборавата ударила. Ђръ онъ вели, да се одъ 1830. године „датира *цело* осниванѣ напредка србскогъ!“ То е тако исто као кадъ бысмо казали: цветъ не за то порастао што га е ютреня роса оквасила него што га е сунце у подне огрејало. Ето то е њѣгова лођика! Нећу да кажемъ да година 1830. не покренула коло среће србске, али не допуштамъ ни да е она све године пре себе прогутала и сва владела србска у ништа претворила, Нека намъ кажу теразије: ко е пробудио народъ србскій изъ четристолетногъ дремежа, онда кадъ о слободи својој ни саяо не а о пушци и топу ни мислити

ніе смео? Ако су доцніе неприлике времена за кои часъ и претрпале огань у срцу србскомъ, али е онъ већъ быо распалѣнъ, и распалѣна су га прихватиле године 1815. и 1830. Туђинске преваре и плетке наведоше Карађорђа, да за неко време остави народъ и землю србску намеравајући у згодніе време опетъ вратити се, али за то духъ, кои пробуди, остаде иза нѣга. Што се пакъ даде омахнути, што врло лако бива на клизавомъ путу политике, то не потире пређашнихъ дела нѣговихъ, нити се може за то казати, да онъ ніе првѣй узрокъ данашнѣй слободи и напредку србскомъ; онъ е узрокъ, а доцніи су догађаи, кои су утврдили започету слободу и напредакъ, последица. Заръ њемо старомъ Наполеону за то, што се доцніе преварио у рачуну политичномъ, одрећи сваку заслугу и казати, да онъ ніе започео садашнѣ величине Француске? Па заръ и најновіи догађаи не показаше намъ доста прилика томе? А кадъ Наполеонъ и други одъ нѣгове врсте, одъ коихъ е силе и вѣштине дипломатске Европа стрепила, моглоше покликнути, како ли неће човекъ, у коега е выше родолюбивость и юнаштво него наукомъ утврђена вѣштина вредила, кои е себи морао стварати нову войску, кои е дрвенимъ топовима почео ударати на непријателя? Па да му прерана, неприродна смртъ не заустави великихъ намера нѣговихъ, шта бы іошъ учинило нѣгово родолюбиво и юначко срце? Овоме нека іошъ придодаду свое речи: „Видећи да се досадъ іошъ нико одъ наши Срба ніе нашао, предпоменутый предметъ разсветлати и лажъ одъ истине уклонити, мы га, као што смо рекли, за любовъ правде и истине пуштамо у пу-

бликумъ на мѣрило нѣговогъ разсудка и пресуде, те да тyme избегнемо подла улагиваня и шепртляня, коя су се у овако важномъ за нашъ народъ дѣлу, увлачити почела.“

Дакле дижимо Караѣорѣу споменикъ, не другачіе него као ономе, кои е ударіо темель садашньої среѣни србској. Ко нѣгову славу обара, тай обара славу народа србскогъ, тай е издайникъ народа србскогъ!

Што се пакъ тиче споменика какавъ да буде, онъ е у свакомъ обличу дичанъ символъ благодарности србске. Но свакояко е болъ да не буде само за гледанъ него и за користь народну. За то е одборъ за тай посао одреѣенъ добро учинію, што ніе одмахъ казао какавъ да буде. О томе се треба подуже размислити, а и према прилозима владати, па што се выше узмогне учинити, то е болъ. Само што неко рече у реченимъ новинама, да бы требало саградити театаръ па на нѣга ставити споменикъ Караѣорѣевъ, то е посве неприлично. Караѣорѣе е быо юнакъ а не актеръ, дакле му треба дати и символъ, кои му пристои. Треба се владати по духу народа, кои іошъ не зна шта е театаръ. Караѣорѣу треба подиѣи споменикъ, одъ коега ће цео народъ имати користи а не само Београдъ, и то веѣе него што бы имао одъ театра. Подигнимо ако е могуѣе и театаръ, али да е Караѣорѣе пречій одъ театра, то ће намъ потврдити заслуге нѣгове и духъ народа. Па и за театаръ ѣу узгредъ казати да ће се и онъ само тако подударити са духомъ народа, ако се ствари, кое се у нѣму покажу народу, узбираю. Нашъ театаръ іошъ не сме оно быти што е н. пр. немачкій, фран-

цускій и т. д. Изъ нѣгове исторіе, изъ живота нѣгова треба му ихъ набавляти, а туђе само помнѣиво узимати. Не валя га напречацъ упознавати са страстима, за кое іошъ ништа не зна и кое му срце могу само збунити и покварити а не поправити. То би толико значило, као кадъ бысмо недораслеме младићу дали романъ, у којима му вртлогъ нѣму непознатихъ страстїй завара, смете и распали мозакъ на штету младога и непоквареногъ срца, тако да му омрзне право станѣ нѣгово. У той ствари нїе съ горега и о овоме се размислити.

Іошъ у некимъ броевима истихъ новина нашоше се неки, као што рекохъ, подъ знакомъ лава, копля и т. д., кои много кое шта у ветаръ рекоше. Тако еданъ испореди народъ нашъ са Асирцима и Египћанима, кои су своимъ насилницима споменике дизали, па ови за то опетъ не овековечили спомена онима, у чїю славу быше подигнути. Нїе ово, драгїй дописниче, робскїй него слободанъ народъ, кои неће подъ силу него драговольно да подигне споменикъ ослободнику своме; той е воли клица свестъ народна а не сила. А тако исто не мисли нашъ народъ ни овековечити споменикомъ спомена юначкомъ войводи своме, ерѣ га изъ срца нѣгова и онако никаква сила земальска не може изгладити, него хоће да одоли благодарноме срцу своме и видльивый знакъ свое благодарности за угледъ суврстницима и потомцима покаже.

Другїй (у брою 13. „Световида“ подъ ♂) пакъ рече, да сада нїе време томе. Нека оде у Будимъ, нека заїђе по Немачкой и по другимъ просвећенимъ земляма, па ће видети да е томе іошъ

време. Ако намъ и не бы было цвеће око споменика (што башъ ни за насъ ніе немогуће!), као што онъ вели да е у Любляни, нити бы се дизале око нѣга голятске зграде, али за то валя да зна, да су изъ онихъ „чатрня“ (?), за кое онъ вели да су у Београду, изишли србски юнаци, кои су и нѣму узрокъ (ако е Србинъ) те е могао мирисати цвеће по Любляни и по нѣзину камену сачувати светлостъ штифлама своимъ. „Чатрнѣ“ се нимало не бы стиделе споменика, него бы се іошъ поносили нѣмиме, и што е сѣйніи одъ нѣихъ, то бы имъ миліи было, еръ као што су оне были сведоци робству србскомъ, тако бы заедно са споменикомъ были сведоци и слободи србской. Нека е Србину само душа чиста, а споляшню ѣе му нечистоту време ласно збрисати. Овимъ не одустаемъ одъ горнѣ мисли, по којой рекохъ да споменикъ валя да се подудари са користи народномъ, него само хоѣу да покажемъ, да писаць нема право напоминюѣи неугледность београдску за узрокъ да не треба дизати споменика као што га дижу други народи, па према томе нека суде читаоци и о осталимъ разложима нѣговимъ. Другій е томе, знатній узрокъ, а што се мы не можемо напречаць испоредити са цветомъ Люблянѣмъ, или Паризѣмъ, Бечемъ и т. д., съ тога намъ се неѣе свестъ народна застидети. Тай истый писаць београдскій помену, да е и Совету србскомъ посланъ позивъ, па га е Советъ одногласно одбіо, „не за то,“ вели онъ, „што бы та идеа по себи рѣава была“ и т. д. И мы овде нагаѣамо узрокъ ради коега Советъ позивъ одби, и да е другій какавъ узрокъ томе а не онай, за кои мы а по свой

прилици и писацъ мисли, зацело то ни Совету не бы осветлало образъ предъ народомъ сръбскимъ. Али и то добро знамо, да се и у нѣговомъ недру налазе неке особе, кое башъ одъ срца нису пріятельи споменику Караѳорѳевомъ, а за што, на то не веруемъ да би и они могли съ разлогомъ одговорити. То е чудно одъ нѣихъ а особито одъ еднога, кои бы требало да е пріятель споменику не само као народной ствари него и изъ благодарности. Ако можда као скорашній не зна ко е было Караѳорѳе народу сръбскомъ, а онъ нека запыта кога правоъ и старіегъ Србина, па шатъ се онда освести и врати са свое страпцутице.

Тай писацъ вели далъ, да „Турци заповедаю са Србіомъ,“ и да „изъ града таманъ могу нишанити на Караѳорѳевъ споменикъ.“ То е као и „чатрнѳ,“ „блато до колена“ и неестетичне или болъ да речемъ каоне речи, да ће се „свинѳ и говеда о споменикъ чешати“ (брой 13. реченихъ новина ↗), опетъ пакостно руганѳ, кое выше приликуе туѳину неголи Србину, и знакъ, да писацъ не познае или по страсти своіой неће да позна стая између Турске и Србіе. Нека намъ покаже трактатъ, у комъ бы се Србину у изнутрашнимъ пословима стезала слобода, а особито где бы туѳинъ народу у земљи заповедао? То е оно што наша пословица каже: „Ко ти е очи ископао? Братъ. За то е тако дубоко.“ Престала су она времена кадъ се Србима ни богомоля градити у своіой земљи ніе допуштало. Ко е знао наново подиѳи зграду среѳе народне, кою му грешничка рука за четири стотине година о-

бори, знаће јој заиста и овај стубъ а подпору народне свести одржати. Неће народъ србскій допустити, да му туђа пакостъ труни бистаръ изворъ невиногъ и племенитогъ осећаня нѣговогъ, да му насилица оцрнуе образъ предъ светомъ. Какавъ е было Србинъ за времена цара Душана, такавъ е было пре педесетъ година а такавъ ће ямачно бити и сада! Sapienti sat (мудроме доста)!

Найпосле вели писацъ, „да бы требало држава да подигне споменикъ а не поедини люди.“ А мы му опетъ на то велимо, да државе (у политичномъ смислу) онда ніе было, кадъ е Караѣорѣ ослобођавао Србию, него е было народъ, па за то е прилично да му народъ и споменикъ дигне, а тиме му се заиста неће све благо поцрпсти. Ни те речи нису истекле изъ извора чистога него лукавога срца.

Могло бы се јошъ выше говорити о беспутнимъ речима лава, теразія, копля и другихъ другова нѣховихъ, али ће читаоци и по овоме, што казахъ, расудити и остале мисли нѣхове, као н. пр. што еданъ одъ нѣхъ рече, да народъ нерадо дае за споменикъ, а ево се сада и онъ самъ може уверити да радо дае и да су му речи у ветаръ речене. Далъ ће видети читаоци да изъ уста нѣховихъ не говори любавъ къ истини и искрность, него или нека подмукла пакостъ, или незнанѣ, или лакоумный несташлукъ, а за то све заслужую явный укоръ. Тога ради ево и пустихъ у светъ ово неколико речій о нѣима, никоме другомъ за любавъ до истини и ствари народной.

А ты, народе србскій, кои у песмама казу-

ешъ хвалу юнацима своимъ, немой дати да ти кое какве opakимъ страстима занесене главе омахну осеѣаня твоихъ! Кадъ си и овоме свомъ юнаку давно подигао у срцу споменикъ, подигни му и овакавъ по угледу другихъ народа, кои тако исто показую благодарность врлимъ синовима своимъ. Нѣму подижуѣи споменикъ себи подижешъ. Па башъ да му споляшнѣмъ обличю и науди што време, у срцу ѣе ти вечить остати, кнѣига догаѣая, храбреѣи и друге синове твое на врла дела, приповедаѣе о нѣму и казати свету: да и ты умешъ быти благодаранъ врстнимъ синовима своимъ!

У Бечу, на данъ св. Ђорѣа 1857.

Кадъ е ово овако веѣъ было написано, опетъ се $\frac{1}{2}$ появише у 34. бр. „Световида“ са своима мислима о заслугама Караѣорѣевимъ. Будуѣи да се те мисли посве подудараяу са онима, за кое самъ се я у ово мало врстѣй потрудѣо доказати да су ништаве и кое су само наново другима речима казане, за то мислимъ да бы излишно было јошъ што о нѣима зборити. Само ѣу нешто поменути изъ тихъ мислѣй као некѣй курѣозумъ, да се види, како се спотиче онај, кои не иде правимъ путемъ, и заплеѣе, кадъ су му мисли замуѣене каломъ нечистога срца. Г. М. П. Я. у „Беогр. Нов.“ рече, да е Караѣорѣе идеаланъ узрокъ садашнѣмъ напредку народа србскогъ, а теразѣйскѣй противникъ опируѣи му се вели, да е та идеа была увекъ у народу и

да е нису створили Карађорђе нити и какви јунаци народа нашегъ. По овоме мишлѣнју нѣгову пропаде најглавни стубъ етици! Ерѣ тако нема заслуга у людѣй, човекъ неможе никакво добро учинити. Па наравно е да ни народъ нѣ могао самъ одъ себе створити оне идее, него му ю е природа дала, па тако извршивши е, само се робски вишой сили покоріо а одъ свое вољѣ ништа нѣ учиніо, ерѣ колико е годъ заслуге, то е све своина природе. Но я быхъ на ово казао, да семе какво може имати најдивніе врлине, па ће ихъ заманѣ имати, ако нема кога да га посее, а ако е посејано, трухлежъ ће га изести, ако нема кога да га опрости бремена, кое му ускраћуе росу, ускраћуе зракъ сунчаный. Ето му у конкретной фигури, што можда иначе не бы могао запазити своимъ фаталистичкимъ очима. Дакле ко е люђе згрешіо, или писаць „Беогр. Нов.“ кога онъ криви да е идеалиста, или онъ, кои се дави у крайномъ фатализму? *Les extrêmes se touchent* (крайности се додираю)! Јошъ ће спазити читаоци, да теразійскій писаць нѣ одъ своихъ речій господарѣ. Овамо каже, да су год. 1815. и 1830. збрисале сва дела Карађорђева пре нѣихъ, а овамо опетъ тврди, да све што е учинѣно, то е прирођена идеа учинила, дакле све заслуге припадаю идеи. Па тако према той идеи нису ништа ни речене године. Ко ме дакле да се диже споменикъ? Идеи? Али е теразійскій писаць, као што видесмо, непријатель идеама!

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P₁₉ Cp II 375.1

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P13Cp11375.1